

Підлужна О. В., старший викладач (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ РЕЛІГІЄЗНАВЧИХ РЕКОНСТРУКЦІЙ ПІЗНЬОПРОТЕСТАНТСЬКИХ ЦЕРКОВ В УКРАЇНІ

Сучасні наукові розвідки використовують різні методи звернення до джерел: методи структурного аналізу, герменевтичні прийоми тлумачення текстів, але в кожному випадку наукова робота передбачає використання тих методів, які зумовлені дослідницьким напрямком, школою, традицією. Тому в наш час, як ніколи раніше, виникають проблеми, пов'язані з різним моделюванням певного джерела, ідеї, релігійної постаті. Ця розбіжність виникає на підставі звернення до різних методичних та методологічних настанов, якими керуються дослідники. Це й провокує конфлікт інтерпретацій, неможливість їхнього узгодження, породжує різні моделі бачення й розуміння події, тексту, першоджерела. Головну причину заплутаності понять та знань про п'ятидесятницький рух необхідно шукати серед вкрай недостатніх відомостей та визначень, що характеризують даний рух.

Так сучасне українське релігієзнавство трактує п'ятидесятництво як одну з порівняно молодих, що динамічно розвивається, течій протестантизму, як «найбільш типовий харизматичний напрям у сучасному християнстві, для котрого головною є ідея безпосереднього інтуїтивного спілкування віруючих з Богом внаслідок хрещення Духом Святим, після чого вони одержують особливі духовні дари – харизми» [1, с. 383]. Більшість українських релігієзнавців свідомо віддає перевагу описативному підходу до рівня проникнення в сутність феномену п'ятидесятництва – фіксації та порівнянню процесів і явищ, а також перерахуванню основних принципів віровчення.

Безумовно, намагання дати визначення терміну «п'ятидесятництво» як певному віровизнанню, - завдання не з легких. Як зазначають вітчизняні дослідники, серед значної частини населення України зберігається стала упередженість щодо пізньопротестантських церков як до «деструктивних культів, що чужі та ворожі українській культурі» [2, с. 19-20]. Тому стержневим питанням у розумінні феномену п'ятидесятницького руху в наукових реконструкціях є питання про його ідентифікацію як секти, або деномінації, або церкви.

Якщо розглядати конструкції зразку «п'ятидесятництво - секта», то доречно згадати, що й першоапостольська церква теж була сектою. У літературі періоду Вселенських соборів не зустрічається слово «секта», але тільки «ересь». Із цієї позиції трактує поняття «ересь» святий Василій Великий. У першому канонічному посланні до Амфілохія, єпископа

Іконійського, він розрізняє три види відступництва від Церкви: ересь, розкол, самочинне зборище [3, с. 7].

Перше розрізнення сект та поділ їх на шкідливі та менш шкідливі зустрічаються не раніше 1830 р. [4, с. 26-27]. Але що саме необхідно відносити до розряду ересі, визнаної особливо шкідливою, і що до розряду звичайного розколу, де межа між цими юридичними поняттями, - законодавство ні тоді, ні після цього не визначило. Дореволюційні православні автори поділяли сектантство на два географічно – ідеологічні види: східне (містичне) та західне (раціоналістичне), хибуючи вже на чіткість відображення реального стану релігійних рухів, адже як містичним рухам властивий раціоналізм, так і раціоналістичним рухам властивий містицизм.

В радянські часи сектантство класично було поділений на три групи: 1) форми старого російського сектантства; 2) західні секти, які основну увагу приділяють євангельській моралі; 3) секти, які відрізняються перш за все есхатологічними ідеями [5, с. 295]. Така класифікація була зроблена за двома ознаками – історико-географічною та ідеологічною, і також не витримує критики, адже будь-яке сектантство характеризується більшим чи меншим рівнем есхатологічних ідей та відстоюванням моральних принципів.

У 1971 р. українські релігієзнавці пропонують класифікувати релігійні секти за типами віровчення, обрядності, релігійного керівництва тощо. Відповідно до уявлення про Бога існуючі релігійні групи можна було поділити на 4 типи: пантеїстичні (отожнення Бога з природою, намагання поставити науку на службу релігії) – євангелісти, духобори, толстовці; харизматичні (уявляють Бога як невидимий і всюдисущий дух, який може вселитися в кожну гідну людину і таким чином дати їй своє одкровення – харизму; віра в можливість втілення в людину невидимого духа призводить до того, що харизмати часто вшановують своїх керівників як живих пророків, богів) – хлисти, мальованці, скопці, п'ятидесятники, іннокентіївці, іоаніти, деякі напрямки молоканства; теїстичні (розуміють Бога як сутність, яка створила світ, керує ним, але перебуває на значній відстані від нього).

На нашу думку, п'ятидесятники в більшості описаних характеристик підпадають під опис кожного із чотирьох типів. Та й автори цієї теорії далі, немов спохоплюючись, пишуть: «Звичайно, у чистому вигляді названі типи сект зустрічаються рідко. Дуже часто секта поєднує в собі елементи декількох, а то й усіх типів віровчень на основі домінування одного з них» [6, с. 19-20]. Доцільність запропонованої класифікації так і не зрозуміла.

В. Єленський та І. Морочковський стверджують, що процеси, які відбувалися в п'ятидесятницьких громадах у 1980-х рр. настільки суперечні, мінливі, що не владуються в будь-яку жорстку схему визначення типу сектантства [7, с. 33]. Більшість радянських дослідників починає поділяти точку зору зарубіжних психологів, які категорично відкидають трактування релігійного екстазу у п'ятидесятників як результат психічного відхилення та захворювання [Там само, с. 34]; джерело екстазу вбачають у процесі залучення віруючого до віровчительних та емоційних стереотипів, які практикуються в даній громаді [8, с. 165].

З 1989 р. спостерігаємо більш виважений науковий підхід до розуміння терміну «сектантство», яке використовується як історично усталене в релігієзнавстві поняття для позначення певного типу релігійно-соціальної спільності з визначеним типом організації, базованої на прямому членстві, суворій дисципліні; психологією виключності, вибраності, неподібності; особливою претензією на істинність обраного шляху; жорстоким контролем громади над усіма сферами життєдіяльності віруючих, обов'язковістю всіх її приписів для усіх членів; збереження елементів «критичної дистанції» у стосунках з «світом»; наявністю яскраво виражених ознак групової самосвідомості, психології, пам'яті; спрямованість на місіонерську діяльність [9, с. 1].

Деякі теоретики поділяють п'ятидесятників пострадянських теренів на три категорії: традиційні (класичні), помірковані, харизмати. Однак останніх необхідно розглядати як окремий самостійний рух у християнстві. Якщо вести мову про перших дві категорії, безумовно, не всі п'ятидесятницькі церкви схожі одна на одну за формою служіння чи традиціями, але кожна із них вносить свій вклад у духовне життя українського суспільства. На думку М. Черенкова, потребою дня є осмислення українськими п'ятидесятницькими церквами власного історичного досвіду, об'єднання євангельської інтелігенції з метою створення ідейно-концептуальної бази для формування інтелектуально-богословських центрів та дослідницьких груп, - і саме це визначить образ майбутнього українського євангельського протестантизму [10, с. 84].

З іншого боку, на наше переконання, фундаментальні знання релігієзнавчого характеру, що ґрунтуватимуться на адекватному розумінні феномену пізньопротестантських церков, зокрема п'ятидесятницького руху, сприяє формуванню в Україні таких характерних для розвинених, демократичних суспільств сучасності ціннісних установок як толерантність та терпимість, що забезпечуватиме подолання конфронтації і конфліктів у суспільстві та міжлюдських стосунках. Останнє є надзвичайно важливим моментом, адже варто пам'ятати, що нині ми

переживаємо добу переходу від абстрактного гуманізму до реального, від проголошеного людинолюбства до прийняття самоцінності кожної особи у всій повноті її самобутності (в тому числі з її релігійними уподобаннями). Зрештою, сучасна людина напевно може розраховувати на життєвий успіх у разі готовності до здійснення толерантного міжкультурного, міжрелігійного діалогу. Становлення ж діалогічного типу мислення безперечно передбачає сприяння гармонійному розвитку інтелектуального та духовно-морального потенціалу особистості, зокрема шляхом ґрунтовного та глибокого вивчення історії релігії та релігійної етики.

1. Історія релігії в Україні: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / НАН України. Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди, Від-ня релігієзнавства; За ред. А.М. Колодного, П.Л. Яроцького. – К.: Знання, 1999. – 735 с. **2.** Назаркіна О.І. Протестантські конфесії України в 90-ті роки ХХ ст.: баптистські та п'ятидесятницькі течії: Автореф. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2003. – 17 с. **3.** Ефимов И. Современное харизматическое движение сектанства (исторический очерк, критический разбор вероучения, положение в настоящее время) / И. Ефимов (свящ.). - М.: ТОО «Природа и человек», 1995. 319 с. **4.** Мельников П.И. Собрание починений: В 8 т. Т4. Письма о расколе / П.И. мельников (А. Печерский). – М.: Правда, 1976. – 478 с. **5.** Основы научного атеизма / авт.: И.П. Цамерян, А.С. Арсеньев, Л.Н. Плющ; АН СССР. Ин-т философии. – М.: Госполитиздат, 1961. – 455 с. **6.** Идеология сучасного релігійного сектанства / Ред. кол.: А.М. Колодний (відп. ред.), Ю.Д. Поліщук, М.Г. Тофтул. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1971. – 170 с. **7.** Современное религиозное сектанство: динамика, процессы, тенденции: (Методические рекомендации в помощь пропагандистам и организаторам научно-атеистической работы / О-во «Знание» УССР, Республик. Дом Научного атеизма; материалы подгот.: В.Е. Еленский, И.Н. Морочковский; Отв. за вып. Т.И. Диденко. – К., 1989. – 60 с. **8.** Угринович Д.М. Психология религии. – М., 1986. – С.165. **9.** Современное религиозное сектанство: динамика, процессы, тенденции: (Методические рекомендации в помощь пропагандистам и организаторам научно-атеистической работы / О-во «Знание» УССР, Республик. Дом Научного атеизма; материалы подгот.: В.Е. Еленский, И.Н. Морочковский; Отв. за вып. Т.И. Диденко. – К., 1989. – 60 с. **10.** Черенков М.М. Європейська Реформація та український євангельський протестантизм: Генетико-типологічна спорідненість і національно-ідентифікаційні виміри сучасності / Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, від-ня релігієзнавства: монографія / М.М. Черенков. – К., 2008. – (Національні євангельські автори). - 566 с.